

244 Kincsek az iktatóból

Az akta — közfelfogás szerint — a legporosodóbb természetű tárgy. Másfelől hajlamos az elfekvésre. Lustasága és a köztisztaságot sértő természete miatt eléggé kiterjedt közutálatnak örvend. A fiatal akta.

Hanem aztán őt is utoléri az idő, megöregszik. És értéke ugrásszerűen megnő, közbecsűvé válik; fontos ismeretek végtelen tárházává lesz. Cirkalmas aláírásai, elmosódó pecsétjei és unalmas feljegyzései egyszerre a történelemkönyv lapjaira kerülnek, mindenki számára érdekessé lesznek.

A fővárosi tanács Városház utcai épületében pontosan tizennégy kilométer akta között huszonöt ember rendkívül fontos munkát végez. Itt működik ugyanis *Budapest Főváros Levéltára*. Az imént használt „akta” kifejezés már-már sértően leegyszerűsítő, mert benne mindenféle irat, okirat, okmány, levél, térkép, bizonyítvány, perirat, tervrajz és ki tudná még felsorolni, hogy mennyi minden hivatalos irat foglaltatik. A levéltár működési köre a fővárosra terjed ki, de anyaga iránti érdeklődés (és szükséglet) az egész országbán, sőt a határokon túl is megnyilvánul.

Az aktatermés útja

Budapest aktatermelése a többi fővároséhoz hasonlóan alakul. Tehát — egyáltalán nem örvendetes módon — egyre növekszik. Eppen ezért az akta nem feltétlenül kerül a levéltári polcokra. Azokon csak az úgynevezett történeti forrásértéket képviselő iratok kapnak helyet. Ezt az értéket kor és tartalom szerint határozzák meg. Minden 1873 előtt született akta fontos. Ugyancsak kiemelt jelentőségű, amelyik a Tanácsköztársaság vagy a második világháború idején született. A mai iratkészletnek persze csak a töredéke jut a levéltárba. Az intézmények, vállalatok tíz éven át kötelesek őrizni mindenféle írásos anyagukat. Ez a tíz év az akta gyermekkora, csak gond van vele, iktatni, őrizni kell. Utána következik a „felvételi vizsga”: kielejteznek a történeti forrásértékkel nem rendelkezőket. Helyileg, tehát ott, ahol születtek, de a levéltár szempontjai alapján.

A szempontok kidolgozása és a gyakorlatban való érvényesítése felelősségteljes és magas szakértelmet kívánó feladat. Ami egyszer a zúzdába kerül, nyomtalanul holtta válik. Eppen emiatt a levéltáriak jelen vannak a selejtezésnél. 22 tanácsot, 490 vállalatot, 30 bíróságot és ügyészséget, és 305 egyéb intézményt (hivatalokat, színházakat, együtteseket stb.) kell végigjárniuk. Miután ezek viszonylag magas száma nem áll arányban a munkatársakéval (a huszonötből csak 11 a tudományos munkatárs), ugyancsak nagy felelősség hárul az irattárosokra. Ezért a levéltár minduntalan továbbképző tanfolyamokat szervez irattárosok részére.

Másfelől ma még nem tudható minden esetben, hogy mi az értékes. Egy 50—60 embert foglalkoztató KTSZ anyagai jelentéktelenek. De például a Csepeli Vasmű is hasonló nagyságrendű „KTSZ”-ként kezdte egykor... A kisebb jelentőségű intézmények egyelőre maguk őrzik fontosabbnak vélt irataikat.

Polctérképek külföldre

Ha az akták az előírt csomagolásban megérkeznek a levéltárba, rendezik, újra selejtezik őket és elkészítik a megfelelő segédleteket. A rendezést az indokolja, hogy a beküldők „ahány ház, anynyiféle irattárolás” alapon sajátos rendszerezésükben küldik be anyagukat. Rövidesen az Elnöki Tanács elé kerül az új, a levéltárakra vonatkozó törvényerejű rendelettervezet, amely a többi között az intézmények és a levéltárak kapcsolatait szabályozza, beleértve bizonyos megszorításokat a rendszerezést illetően is.) Az anyagokat a levéltári kívánalmaknak megfelelően csoportosítják és számozzák. Ezután készítik el a segédleteket, vagyis „térképeket”, amelyek alapján a kutató eligazodhat a polcok között. A katalógusokat aztán kinyomtatják és megküldik az igénylő szerveknek, így külföldi levéltáraknak is.

Eddig a levéltár tároló munkája. Ezzel párhuzamosan végeznek azonban tudományos feldolgozást is. Címek a munkatársak tanulmányaiból: *A pesti céhes ipar szerkezete 1840—50 körül; Az Ikarusz gyár története; Táncsics Mihály élete és munkássága; Urbanizáció a XVIII. században; Budapest történetének oklevéltára*. És még sorolhatók lennének. Közös vonásuk maga a főváros. A munkatársak nem leplezik, hogy a budapestiek egészséges lokálpatriotizmusát kívánják erősíteni, ismeretekkel gazdagítani.

A köztudat szerint: a levéltár klasszikus elefántcsonttorony. (Alátámasztja ezt némiképpen az a tény is, hogy az irattárak általában a pincékben kapnak helyet,

de a múltban sokszor a közhivatalok tornyában. Például a Belügyminisztérium mai épületének zöld kupolájában egykor a Kereskedelmi Bank okmánytára húzódott meg.)

Levéltári körsétám alkalmával (remélem a levéltáriak nem sértődnek meg a szemléltető kifejezésért) tipikus, hús-vér pestiekkal találkozhatunk személyükben. Akik, noha levéltárosi minőségük mellett még kutatók is, igen szoros kapcsolatban vannak a gyakorlati élettel.

Megsértette a kormányzót, igazolást kér róla

Évente ezer ember keresi fel őket különféle iratmások megszerzése céljából. Mint *Szigetvári István* és *dr. Bónis György* osztályvezetők elmondották, az idők változása tükröződik az ügyfelek kívánságában is. A felszabadulás előtt elsősorban a nemességet igazoló okiratok másolatait keresték. Ma leginkább a korábbi évek folyamatos munkaviszonyáról tanuskodókat és az iskolai bizonyítványokat.

A kívánások között sok érdekesség található: van, aki periratát keresi, amely igazolja azt, hogy annak idején őt pénzbírságra ítélték a kormányzó megsértése miatt, van aki a rokonai kapcsolatra utaló okmányok vegett jön, különösen, ha örökség van kilátásban.

De a magánügyfelek kívül hivatalos szervek is gyakori vendégek a levéltárban. Nem kell bizonygatni, mekkora népgazdasági haszon származik abból, ha például a *Hild József* tervezte házakat renoválják, vagy restaurálják, mégpedig az eredeti tervek alapján, és nem kell újakat készíteni. De akadnak ügyek, amelyek még a felszabadulás előtti vállalatok tevékenységéhez fűződnek, és a jogokat korabeli okmányokkal kell igazolni. Jelentős devizabevételhez segítik így államunkat.

A Budapest Főváros Levéltárának programjában kulturális célok is szerepelnek. Önálló és múzeumokkal közös kiállítások.

Igy válik az akta tudományos, kulturális kincsé.

Hahn Péter